

Storklesvask i gamle dager

Illustrasjonsfoto fra Internett

Det er kaldt i Vadsø. Gradestokken viser minus 10 og tørre snøkrystaller svever lett på sin ferd fra skyene for å legge seg til hvile i vakre vinterkledde Varanger. Pensjonisten har akkurat bevilget seg vel en times tid i horisontal stilling på sofaen, etter å ha unnagjort morgenens spasertur. Det er mandag i dag og tankene mine går tilbake i tid i dag også.

Klær av alle valører lå i skittentøysdungen i vaskekjelleren etter lørdagsbadinga og moren min måtte bare «kvinne» seg opp til storklesvask. På 1950 – tallet fantes det riktignok vaskemaskiner og klesvridere, men det var luksusartikler som var forbeholdt husmødre i kondisjonerte hjem. Hjemme hos oss på Langstrand hadde nok kjerringene god kjennskap til både vaskemaskin og andre nyvinninger som elektrisk komfyr, kjøleskap og miksmaster. Denne kunnskapen hadde de ervervet seg via damebladene Allers, Hjemmet, og Illustrert. Ingen hadde råd til å kjøpe så mange ukeblad, men det løste de ved bytteordning. Mor mi abonnerte på Hjemmet, tanta mi på Allers og søstera til tanta mi på Illustrert. Via den innbyrdes bytteordningen fikk de tre damene lese alt de måtte ha behov for, særlig var romantiske føljetonger i skuddet. De trengte vel litt dagdrømmeri i en strevsom hverdag, der gjøremålene var mange og økonomien var skral. Da Langstrand fikk tilgang til elektrisk strøm i 1960, ble elektriske artikler stadig mer vanlig i husholdningene og vaskemaskinen erstattet etter hvert både vaskebaljer og vaskebrett.

Vi er imidlertid enda på 1950 – tallet og mandag var den store klesvaskedagen. Makkoundertøy, badehåndklær, kopptuer og sengetøy ble lagt i bløtt i kaldt vann kvelden før, for så og bli vasket dagen derpå. Hjemme hos oss hadde vi innlagt vann som bestod av kildevann som ble ledet til vannbrønnen som lå et par hundre meter ovenfor huset vårt. Derfra ble vannet ført til huset gjennom jernrør. Rørene måtte ligge i frostfri jord, noe som tilsvarte ca. to meters dybde. Vanngrøfta ble som alt annet gravearbeid utført med hakke, krafse og spade. De som utførte dette arbeidet lå ikke på latsiden, det er sikkert og visst. I vaskekjelleren hadde vi en liten ovn med bare ett kammer. Ovnene ble fyrt opp med tennved og når veden tok ordentlig fyr ble det skuffet på med kull, som ga mye mer varme enn å bruke ved som brensel. På ovnen stod det ei stor kobbergryte som ble fylt med kaldt vann fra springen. Til å frakte vann fra springen til koppergryta brukte man ei bøtte laget av sink. Jernbøtter var ikke høvelig å bruke da de rustet sund etter bare kort tids bruk, på grunn av vedvarende fuktighet i gammeldagse uisolerte kjellere. Når vannet var på kok ble kvitklærne som hadde ligget i bløtt over natten løftet over i gryta. Vaskepulver av type Blenda, ble tilsatt og vaskeprosessen var i gang. Til å få kvitklærne til å rotere i det varme vannet, bruktes en kjepp som var snekret til det formålet. Etter lang tids

vasking med kjepp og i noen tilfeller handmakt, da med gule gummihandsker på for ikke å brenne fingrene i det varme vannet, ble klesvasken tatt opp. De flekkene som fortsatt ikke var borte ble utsatt for hardere metoder. Nå kom vaskebrett og sunlightsåpen til sin rett. Flekkene ble smurt inn med såpen før de ble krystet og gnidd på vaskebrettet. Det var hard jobbing og svetten rant ofte fra panna til mamma under prosessen, men stor fuktighet og vanndamp fra det kokte vannet i kobbergryta medvirket også i høy grad til svettinga.

Når tøyet var gullende rent gjensto skylleprosessen. Skyllinga foregikk i støpejernsvasken som var stor og beregnet til oppgaven. Kaldt vann ble fylt opp og klærne ble grundig skylt ved bruk av handmakt. Hvor mange skyllevann som var nødvendig, vet jeg ikke, men skyllinga var ikke ferdig før alt av pulver og såpe var fjernet. Så var det å få klesvasken mest mulig tørr, før den ble hengt ut til tørk. Dette gjorde man ved å vri tøyet slik at mest mulig vann ble presset ut. Det var en tung jobb og det hendte ikke sjelden at vi barna måtte hjelpe til med å vri lakener og dynetrekk. Hjemme hos oss hadde vi mekanisk vrider, dvs. to ruller som presset vannet ut av tøyet når det ble lagt mellom rullene og sveivet gjennom, men det var ikke alltid mamma var fornøyd med resultatet og da måtte vridinga skje ved bruk av muskelkraft.

Siste steg i storklesvasken var å henge klærne opp til tørk. Om vinteren kunne det være problematisk. Det var en kald jobb å henge opp vått tøy fordi hansker eller votter var dårlig egnet når man skulle feste tøyet på tørkesnorene med klesklyper. Etter å ha hengt opp noen plagg, måtte hendene varmes i medbrakte ullvotter eller på barkroppen for å unngå neglebit og forfrysninger. Klærne ble hengt på kleshjellen godt festet med klesklyper slik at vinden ikke skulle rive med seg de nyvaskede tekstilene. De ble på en måte frysetørret. Ofte var de helt stive av frost når de ble hentet inn, men etter en stund i oppvarmet kjøkken, ble de på mirakuløst vis så tørre at de kunne brettes sammen og legges i klesskapet i påvente av nytt klesskift. Etter storklesvasken, som jeg nå anser for å være ferdig, sto kullørtvasken for tur. Samme prosess gjentok seg, men nå måtte klærne sorteres. Ullklær for seg, og andre tekstiler ble sortert i forhold til hva de var laget av, farge og hvilken temperatur plagget tålte. Hver sortering måtte vaskes med riktig vanntemperatur, vaskemiddel og krav til skånsomhet, men ellers var vaskeprosessen i stor grad tilsvarende den jeg har beskrevet.

En klesvaskedag begynte gjerne grytidlig om morgenen og den varte til langt ut på ettermiddagen. Men før mamma kunne gå i gang med klesvasken, måtte ho melke kua i fjøset og mate og stelle sauene og sanke egg fra verpehønene. Siden jeg var yngstemann i familien og stort sett greide meg selv, slapp hun å bruke tid på å passe meg. I løpet av vaskeprosessen passet hun også på at middagen ble servert til rett tid og så tok hun seg av oppvasken etterpå. Pappas hevdbundne rett var å ta middagsstrekken sin på gulvet, mens vi ungene sloss om å være førstemann til sofaen. Her tapte jeg alle ganger, så det endte som regel med at jeg la meg i armkroken til pappa. Han stakkars var jo selvfølgelig utslitt etter en lang arbeidsdag mens ho mamma bare hadde gått hjemme og gjort huslige sysler.

Å vaske klær, var som det ble sagt, «kvinnfolkarbeid». Mennene i huset skulle ikke beskjeftige seg med den slags arbeid. Hvis mannen likevel gjorde det, ble han kalt for «tøffelhelt» og risikerte da å bli uglesett av andre menn. Dog hendte det at mannen i huset hjalp til, men da måtte han forsikre seg om at ingen andre hverken fikk se eller høre om det. Likestilling i heimen var et ukjent begrep til i begynnelsen av 1970 – tallet. Sjøl i de familiene der kona var ute i jobb, falt alt av huslige sysler

på henne. Først da pappa ble pensjonist, kunne han få seg til å vaske kopper uten å skjemmes av det.